

Eduskunnan sivistysvaliokunta

siv@eduskunta.fi

Viite: Eduskunnan sivistysvaliokunnan asiantuntijalausuntopyyntö HE159/2024**Asia:** Saamelaiskäräjien lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi lukiolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiki

Eduskunnan sivistysvaliokunta on pyytänyt Saamelaiskäräjien asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi lukiolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi. Saamelaiskäräjistä annetun lain 5 §:n mukaan Saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat ja antaa lausuntoja tehtäviinsä kuuluvissa asioissa. Lain 9 §:n mukaan viranomaisten tulee neuvottelevat saamelaiskäräjien kanssa laajakantoisista ja merkittävistä toimenpiteistä. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Saamelaiskäräjät ovat käyneet asian käsittelyn yhteydessä lain mukaiset neuvottelut, jotka päättyivät 24.6.2024.

Yleisiä huomioita esitysluonnoksesta

Saamenkielisen opetuksen saaminen on satunnaista lukiokoulutuksessa. Tämän negatiivisen kierteen katkaiseminen saamenkielisessä koulutuspolussa on tärkeää, se vaatii sekä lyhyen aikavälin toimia että pitkän aikavälin suunnittelua niin lainsäädännöllisesti kuin opetuksen järjestämisen puolella.

Saamelaiskäräjät pitää tärkeänä, että lukiokoulutuksen lakimuutoksissa huomioidaan saamelaisopiskelijoiden mahdollisuus omankieliseen opiskeluun, ylioppilaskirjoitusten suorittamiseen ja oppimisen tukeen.

Oppimisen tukea ja erityisopetusta koskevat säädösehdotukset

Saamelaiskäräjät näkee tärkeänä, että oppimisen tukipalvelut ja -toimet olisivat saatavilla saamen kieli ja kulttuuri huomioiden. Kieli ja kulttuuri ovat olennainen osa opiskelijan hyvinvointia ja pärjäämistä. Oppimisen tuki tulisi järjestää yksilöllisesti niin, että opiskelijan kielellisiä taitoja tuetaan yhtenäisenä kokonaisuutena. Saamenkielisen opiskelijan kohdalla tuki tulisi järjestää saamelaisten kotiseutualueella saamen kielellä ja edes jossain määrin saamen kielellä muualla Suomessa. Oppimisen tuen tarjoaminen edellyttää, että saamenkielisten erityisopettajien koulutusta kehitetään.

Lainsäädännössä ei selviä, onko oppilaalla oikeus tukipalveluihin saameksi. Tämä oikeus on periaatteessa johdettavissa lukiolaista ja saamen kielilaista. Lainsäädännöllä tulee turvata riittävä tuki saamenkielisille opiskelijoille koko maassa. Saamen kielilaissa § 4 ja 19 oikeuttavat saamelaista käyttämään omaa kieltään viranomaisissa tai hänellä on oikeus maksuttomaan tulkkaukseen. Kielilain turvaama erityisoikeus kuuluu myös lukio-opiskelijoille. Tämä tulisi selkeästi mainita saamelaisopiskelijoiden oikeudeksi oppimisen tukea koskevassa lainsäädännössä.

Iso ongelma on, että saamenkielistä oppimisen tuen ja opiskeluhoillon henkilökuntaa, kuten erityisopettajia ja kuraattoreja ei ole. Nykyisin oppimisen tuki saamenkielisille on ratkaistu yleensä moniammatillisesti niin, että siihen osallistuvat saamenkielisen opettajan lisäksi esimerkiksi erityisopettaja ja terveydenhoitaja. Oppilaalla on siis lisäksi mahdollisuus saada tulkkaus tukitoimien ajaksi. Oppimisen tuen tarvetta kartoitettaessa olisi tärkeää huomioida se, että opiskelija ei saa opetusta omalla äidinkielellään.

Saamenkielisten erityisopettajien sekä muun oppimisen tuen henkilökunnan koulutukseen tulisi kiinnittää huomiota lainsäädäntötasolla, jotta saamenkieliset opiskelijat saadaan omakielisen tuen piiriin. Saamenkielisiä ja saamelaista kulttuuria tuntevia asiantuntijoita tarvitaan myös lainsäädännön kehittämisessä, jotta siitä saadaan paikallistasolla saamelaiseen toimintakulttuuriin sopiva ja sitä tukeva.

Saamelaisnuorten oppimisen tuessa tulisi riittävästi huomioida myös opiskelijan tulevaisuuden suunnittelun tuki. Opiskelijan hyvinvointiin vaikuttaa tieto siitä, että äidinkielen osaamisella on arvoa jatkokoulutusta suunniteltaessa. Oppilaan tulisi saada tietoa siitä, minkälaisia jatko-opiskelu- ja työmahdollisuuksia saamen kielen taito tarjoaa.

Lukiokoulutuksen rahoitusperusteita koskevat säädösehdotukset

Saamenkieliseen opetukseen on saatavilla erilaisia ratkaisuja, kuten etäopetusta hyödyntävä malli, josta on saatu hyviä kokemuksia saamen kielten etäyhteyksiä hyödyntävässä pilottihankkeessa. Nykyinen saamen kielen ja kirjallisuuden opetus etäyhteyksiä hyödyntävässä hankkeessa on lukiokoulutusta täydentävää opetusta eikä siis vastaa lukion äidinkielen ja kirjallisuuden oppimäärää. Saamenopetuksen järjestämisen erilaisiin ratkaisuihin tulisi saada pysyviä rahoitusmalleja, jotta päästäisiin pois hankerahoituksen avulla tuotettavista kokonaisuuksista. Pysyvällä rahoituksella turvattu saamenopetuksen jatkuvuus olisi tärkeää niin opetuksen järjestäjille kuin lukio-opiskelua suunnitteleville opiskelijoille.

Esityksessä rahoitusperusteista mainitaan syrjäisyys ja vähemmistökielellä järjestettävä koulutus. Näistä jommankumman kriteerin täyttyessä opetuksen järjestäjällä olisi oikeus yksikköhinnan korotukseen. Saamenkielisen lukiokoulutuksen järjestämiseen tulisi taata riittävä rahoitus, vaikka oppilasmäärät ovat pieniä. Jotta saamelaisnuoret pääsisivät yhdenvertaiseen asemaan valtaväestön kanssa suhteessa omankieliseen lukiokoulutukseen, pitäisi toteuttaa positiivista erityiskohtelua myös rahoitusperusteita ja rahoituksen korotuksia harkittaessa. Yhdenvertaisuusnäkökulmasta saamenkielisen opetuksen positiivinen erityiskohtelu rahoituksen korotuksia tarkasteltaessa ei saata

alueen nuoria erilaiseen asemaan vaan tällä turvattaisiin se, että saamenkielistä opetusta antavien lukioiden rahoitus ei kohdennu jonnekin muualle kuin saamenkieliseen opetukseen.

Saamenkielisten opiskelijoiden asema lukiokoulutuksen ja ylioppilastutkinnon suorittamisessa

Saamelasikärajät katsoo, että on tärkeä huomioida myös saamenkielisten opiskelijoiden asema lukiokoulutuksen ja ylioppilastutkinnon suorittamisessa. Nykyisin saamenkielisen lukio-opetuksen saaminen on satunnaista. On tärkeää, että mahdollisuutta suorittaa lukiokoulutus ja ylioppilastutkinto saamen kielellä pidettäisiin yllä pitkän aikavälin suunnitelmissa ja aloitettaisiin tähän tähtäävät toimenpiteet lainsäädäntötasolla.

Jos oppilas on peruskoulussa saanut opetuksen kokonaan saamen kielellä ja lukio-opetus muuttuu suomen kielelle, tämä voi johtaa opiskelijalla huonompiin tuloksiin ylioppilaskirjoituksissa. Opintopolun jatkuminen samalla kielellä olisi siksi tärkeää. Nykytilassa sekä peruskoulun että yliopistokoulutuksen voi suorittaa saamen kielellä, toisen asteen koulutus katkaisee saamenkielisen opiskelupolun.

OKM:n Saamen kielen ja saamenkielisen opetuksen kehittämistyöryhmän raportissa (2021:25) todetaan, että saamen kielen asemaa ylioppilastutkinnossa pidetään saamelaisopetuksen solmukohtana, joka vaikuttaa oppilaiden kielivalintoihin jo perusopetuksessa. Lisäksi ylioppilastutkinnolla on vaikutusta lukion jälkeiseen koulutukseen hakeutumiseen ja siten opetus-, sosiaali- ja terveys- sekä monien muiden alojen saamenkielisen ammattihenkilöstön saatavuuteen. Suomenkielinen lukiokoulutus ja ylioppilastutkinto ylläpitävät kielenvaihdoskehitystä saamen kielistä suomen kieleen eivätkä kannusta muun muassa saamenkielisiksi aineenopettajiksi kouluttautumiseen.

Taito- ja taideaineiden ylioppilaskoetta koskevat säädösehdotukset

Lukiodiplomilla korvattava ylioppilaskoe mahdollistaisi saamenkielisille opiskelijoille suorittaa yhden opintokokonaisuuden saamen kielellä. Lukiodiplomin avulla saamenkieliset opiskelijat voisivat tehdä osasuorituksia esimerkiksi duodjissa ja perinteisissä elinkeinoissa. Tämä nähdään tärkeäksi ensiaskeleeksi kohti saamenkielistä ylioppilastutkinnon suorittamista ja tulisi turvata kirjaamalla asia myös lakimuutokseen.

Saamenkielisen lukiodiplomin suorittaminen tarjoaa monia etuja ja mahdollisuuksia. Saamenkielisen lukiodiplomin suorittaminen auttaa ylläpitämään omaa äidinkieltään ja kehittämään saamen kielen taitoa entisestään ja se edistää saamelaisen kulttuurin ja perinteen ymmärtämistä ja arvostamista. Saamenkielisen lukiodiplomin suorittaminen voi avata ovia erilaisiin opiskelumahdollisuuksiin tai se voi olla hyödyksi työhaussa aloilla, joilla arvostetaan saamen kielen osaamista ja kulttuurituntemusta.

Lukiodiplomin suorittaminen saamen kielellä edistäisi mm. OKM:n saamelaisopetuksen kehittämisryhmän raportissa (2021:25) todettuun tarpeeseen suorittaa osa ylioppilastutkinnosta saamen kielellä. Toimenpide-esityksenä esitettiin, että saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen negatiivisen kierteen katkaiseminen käynnistettäisiin etäyhteyksiä hyödyntävän, opettaja- ja

opiskelijaresursseja valtakunnallisesti kokoavan 5-vuotisen kehittämishankkeen avulla. Hankkeessa kehitettäisiin edellytyksiä toteuttaa saamenkielisiä taito- ja taideaineiden lukiodiplomeja, joissa voitaisiin painottaa saamelaista kulttuuria, esimerkiksi saamelaista käsityötä ja musiikkia. Helmikuussa 2021 valmistuneessa lukiodiplomiselvityksessä (OKM:n julkaisuja 2020:34) esitettiin muun muassa mahdollisuutta yhden ylioppilastutkinnon kokeen korvaamiseen lukiodiplomilla.

Nyt tehtävän esityksen mukaan lukiodiplomi voisi tulevaisuudessa korvata yhden viidestä ylioppilaskokeesta. Tämä olisi askel kohti saamenkielisen ylioppilastutkinnon suorittamista.

Merk.

Tuomas Aslak Juuso
II puheenjohtaja

Bigga-Helena Magga
koulutussihteeri

Asiasta päätti II puheenjohtaja 11.11.2024.

Lausunnon valmisteluun on osallistunut Saamelaiskäräjien lakimiessihteeri Kalle Varis.

Lisätietoja antaa: koulutussihteeri Bigga-Helena Magga, bigga-helena.magga@samediggi.fi 010 839 3121 / +358 (0)40 570 2786

SIGNATURES

ALLEKIRJOITUKSET

UNDERSKRIFTER

SIGNATURER

UNDERSKRIFTER

This documents contains 4 pages before this page
Dokumentet inneholder 4 sider før denne siden

Tämä asiakirja sisältää 4 sivua ennen tätä sivua
Dette dokument indeholder 4 sider før denne side

Detta dokument innehåller 4 sidor före denna sida

authority to sign
representative
custodial

asemavaltuus
nimenkirjoitusoikeus
huoltaja/edunvalvoja

ställningsfullmakt
firmateckningsrätt
förvaltare

autoritet til å signere
representant
foresatte/verge

myndighed til at underskrive
repræsentant
frihedsberøvende